

MARIA KASPEREK-HOPPE

TENDENCJE ROZWOJOWE SPOŁECZNEGO FUNDUSZU KONSUMPCJI W POLSCE

Spożycie jest główną determinantą poziomu życiowego społeczeństwa, decyduje o postawach i stosunku do pracy, a także stanowi ważne ogniwo wyjściowe każdego procesu produkcji. W gospodarce socjalistycznej niecałe spożycie finansowane jest z dochodów ludności stanowiących wynagrodzenie za pracę. Pewna część funduszu konsumpcji społeczeństwa socjalistycznego pokrywana jest z dochodów niezależnych od wkładu pracy poszczególnych członków, ze społecznych funduszy spożycia.

Powstaje pytanie dlaczego w gospodarce socjalistycznej stosuje się formę społecznego funduszu spożycia oraz jakie zadania on spełnia w warunkach socjalistycznego gospodarowania? Ekonomiści twierdzą¹, że jedną z ważniejszych przyczyn stosowania tej kategorii jest łagodzenie dysproporcji w spożyciu w skali całego społeczeństwa oraz dążenie do bardziej równomiernego podziału dóbr i usług między konsumentów. Rozpiętości w dochodach (stanowiących wynagrodzenie za pracę) na 1 członka rodziny powodują różnice w poziomie i strukturze konsumpcji. Przy takim układzie dąży się do zaspokojenia potrzeb pierwszego rzędu, zatem może być pominięta w preferencjach indywidualnego konsumenta ochrona zdrowia, oświata, kultura, stąd konieczność istnienia społecznych funduszy konsumpcji. W tym przypadku są one instrumentem realizacji ogólnospołecznych preferencji w spożyciu.

Poza tym istnieje również problem tzw. ludzi niepełnosprawnych, którzy utracili swą sprawność zawodową na skutek szkodliwych warunków pracy. Należy również pamiętać, o ludziach starych, osamotnionych, niezdolnych do samodzielnego życia. Opieka nad nimi powinna być zdynamizowana w miarę wzrostu zamożności społeczeństwa. Stąd konieczność podnoszenia świadczeń na rzecz osób o niepełnej zdolności zawodowej (zalicza się tu np. minimalne zarobki osób niewykwalifikowanych, inwalidów oraz renty, stypendia). Nie można więc byłoby rozwiązać wielu problemów społecznych bez rozwoju społecznych funduszy spożycia.

¹ K. Szwemberg, M. Winiewski, Z. Morecka i inni.

Spżycie społeczne stanowi zatem osiągnięcie społeczeństwa socjalistycznego. Pamiętać jednak należy przy rozdzielaniu społecznych funduszy o równowadze (proporcjach) między konsumpcją indywidualną a społeczną, o roli jaką spełnia płaca podstawowa, aby nie zostały naruszone zasady działania polityki płac. Nadmierne ograniczanie roli płac może bowiem przyczynić się do spadku wydajności pracy i obniżenia poziomu kwalifikacji (płaca indywidualna — decydujący czynnik wzrostu wydajności i efektywności pracy).

I

Ocenę stopnia działania społecznego funduszu spżycia, jego wagę w ogólnym rachunku dochodów realnych (a tym samym w spżyciu ludności) utrudnia sama dyskusyjność definicji wspomnianej kategorii oraz szacunkowy charakter informacji statystycznej służącej ich określeniu. Ekonomiści wypowiadający się na ten temat podają różne² określenia społecznego funduszu konsumpcji, odmiennie określają zakres dóbr i usług, które należy wliczyć do tego funduszu. Są natomiast zgodni, że dochody pochodzące ze świadczeń omawianego funduszu wpływają na kształtowanie się poziomu warunków bytowych ludności. Formułowane są różne kryteria kwalifikacyjne, najczęściej za podstawę podziału przyjmuje się podział niezależny (częściowo lub całkowicie) od wkładu pracy, jest on dokonywany na zasadach pełnej lub częściowej nieodpłatności.

Spżeczny fundusz spżycia nie zawiera elementów wynagrodzeń za pracę w ścisłym tego słowa znaczeniu. Są to dobra i usługi konsumpcyjne rozdzielane przez budżet państwa, przedsiębiorstwa, organizacje społeczne w celu zaspokojenia osobistych potrzeb konsumentów³, przy czym rozdział ten oparty jest na zasadach socjalistycznego egalitaryzmu. Istnieje także szerokie ujęcie społecznego funduszu spżycia, w tym znaczeniu są to dobra i usługi przeznaczone na pokrycie potrzeb ogólnospżecznych (administracja, obrona narodowa, ochrona porządku publicznego, urzędzenia komunalne — parki, pomniki, oświetlenie ulic oraz niektóre elementy kultury i sztuki).

Nierzadko bardzo trudno jest przeprowadzić granicę między omawianymi typami funduszu, dlatego często ustalana jest ona na zasadzie umowy. Ponieważ możliwe jest ustalenie szacunkowej wielkości społecznego funduszu spżycia sensu stricto w dochodach ludności oraz z tego względu, że ten typ funduszu ma zasadnicze znaczenie z punktu widze-

² Patrz, M. Winiewski, *Fundusze spżycia społecznego a stopa życiowa ludności*, Warszawa 1964, s. 73; R. Krzyżewski, *Konsumpcja społeczna w gospodarce socjalistycznej*, Warszawa 1968, s. 20.

³ K. Sztemberg, *Spżeczny fundusz spżycia w Polsce*, Warszawa 1965, s. 29.

nia indywidualnego konsumenta i wywiera wpływ na kształtowanie się stopy życiowej ludności oraz jest instrumentem realizacji pożądanego wzorca konsumpcji, dlatego w dalszych rozważaniach rozpatrywany będzie tylko społeczny fundusz spożycia sensu stricto (środki z tego funduszu skierowane są pod adresem określonego, konkretnego konsumenta).

Spotykamy się z tezą, iż istnieje konkurencyjność między wzrostem spożycia indywidualnego a wzrostem spożycia ze społecznego funduszu konsumpcyjji, tzn. jeśli pierwsze jest większe, to drugie mniejsze. Polityka państwa musi polegać na świadomym sterowaniu tym funduszem. Zrozumiałe jest, że obecnie daje się pierwszeństwo szybszemu wzrostowi płac, zatem przy takich proporcjach — dominującym znaczeniu płac jako podstawy wynagrodzenia — jego rola będzie korekcyjna. Powinien on stać się doskonalszym instrumentem łagodzenia skutków niedostatku najniżej uposażonych grup społecznych.

II

Społeczny fundusz spożycia rozdzielany jest w formie pieniężnej i w naturze. Proporcje między wspomnianymi wielkościami pozwalają określić cel takiego podziału. Społeczne świadczenia pieniężne (należą tu krótko mówiąc: wypłaty ubezpieczeń społecznych oraz stypendia) powinny zapobiegać pogorszeniu „normalnej” sytuacji materialnej osób objętych ubezpieczeniem na skutek wypadków losowych, przemienięcia wieku produkcyjnego lub posiadania większej liczby dzieci oraz zapewnić przynajmniej minimalny dochód członkom społeczeństwa znajdującym się w trudnej sytuacji, której nie są zdolni zmienić.

Z kolei świadczenia w naturze (ochrona zdrowia, oświata, kultura fizyczna, wypoczynek) mają pobudzać i zaspokajać potrzeby szczególnie ważne dla społeczeństwa. Zatem społeczny fundusz konsumpcji rozdzielany w formie rzeczowej ma na celu dokonanie zmian w strukturze spożycia, a poprzez swą konkretną postać oraz zwiększenie dochodów pośrednich zwiększa wielkość spożycia konsumenta, dla którego jest przeznaczony.

W badanym okresie w latach 1965 - 1971 nastąpił wzrost świadczeń ze społecznego funduszu konsumpcji o 55 mld zł, a więc o blisko 70% (tabela 1).

Fundusze w naturze stanowiły prawie 60% świadczeń społecznego funduszu spożycia, jednak udział ich w ogólnych świadczeniach powoli maleje: w 1965 r. wynosił 58,3%, a w 1971-55,1%. Około 40% funduszu rozdzielanego w naturze przeznaczano na ochronę zdrowia i opiekę społeczną. Natomiast na cele oświaty (kształcenie i wychowanie) przeznaczane jest około 41% funduszu, około 3% na kulturę (domy kultury, świetlice, kluby, biblioteki publiczne) oraz turystykę i wypoczynek.

Tabela 1

Wielkość i struktura społecznego funduszu konsumpcji w Polsce

Wyszczególnienie	W mld zł			W %		
	1965	1970	1971	1965	1970	1971
Ogółem:	79,0	118,5	134,0	100,0	100,0	100,0
Społeczne świadczenia pieniężne	33,0	51,5	60,1	41,7	43,5	44,9
Społeczne świadczenia w naturze	46,0	67,0	73,9	58,3	56,5	55,1
w tym:						
Ochrona zdrowia i opieka społeczna	18,3	26,6	27,5	23,1	22,5	20,5
Kultura i sztuka	1,3	2,0	2,1	1,6	1,7	1,5
Sport, turystyka i wypoczynek	1,4	2,6	3,1	1,8	2,2	2,3
Szkolnictwo i wychowanie	18,9	27,6	30,9	23,9	23,3	23,1
Szkoln. ogólnokształcące i wychowanie	11,6	17,1	18,8	14,7	14,3	14,1
Szkoln. zawodowe	4,7	6,4	7,2	5,9	5,5	5,4
Szkoln. wyższe	2,6	4,1	4,9	3,3	3,5	3,6
Mieszkania	5,0	6,3	8,1	6,3	6,8	6,0

Źródło: Rocznik Statystyczny GUS, Warszawa 1972, s. 537, tabl. 9, przeliczenia własne.

Tabela 2

Dynamika świadczeń społecznego funduszu konsumpcji w Polsce (rok 1965 = 100)

Wyszczególnienie	1965	1970	1971
Ogółem:	100,0	150,2	169,6
Społeczne świadczenia pieniężne	100,0	156,2	182,1
Społeczne świadczenia w naturze	100,0	145,7	160,8
w tym:			
Ochrona zdrowia i opieka społeczna	100,0	145,4	150,2
Kultura i sztuka	100,0	153,9	161,7
Sport, turystyka i wypoczynek	100,0	185,6	221,5
Szkolnictwo i wychowanie	100,0	146,1	163,5
Szkoln. ogólnokształcące i wychowanie	100,0	147,4	149,2
Szkoln. zawodowe	100,0	136,2	153,4
Szkoln. wyższe	100,0	157,8	188,5
Mieszkania	100,0	126,0	162,0

Źródło: Przeliczenia własne w oparciu o dane zawarte w tabeli 1.

Ogólnie można stwierdzić, że świadczenia w naturze prawie całkowicie służą zaspokojeniu potrzeb w zakresie usług kulturalno-socjalnych, niewielki ich procent tylko zaspokaja potrzeby materialno-bytowe ludności z zakresu opieki społecznej, wychowania i wypoczynku.

Świadczenia pieniężne stanowią ponad 40% społecznego funduszu spożycia, w badanym okresie rosną szybciej aniżeli świadczenia rzeczowe. W 1965 r. wynosiły 33 mld zł, a w 1971 — 60,1 mld zł, zatem wzrost

wyniósł ponad 80%. Ten stosunkowo szybki wzrost świadczeń pieniężnych wiąże się ze wzrostem ilości i kwoty wypłat, rent i emerytur. Wypłaty tych ostatnich wzrosły w 1971 r. o blisko 140% w stosunku do 1965 r. (zasiłki pracownicze i statutowe o około 40%), co związane jest ze zwiększeniem liczby ludności w wieku poprodukcyjnym⁴ oraz regulacją najniższych rent i emerytur. Największy udział w dochodach ludności mają zatem renty i emerytury.

Natomiast przeciętna wysokość zasiłków rodzinnych w latach 1965 - 1971 waha się w granicach 200 zł miesięcznie (najwyższa w 1971 r. — 237 zł, najniższa w 1970 r. — 190 zł)⁵.

W badanym okresie nastąpił wzrost stypendiów dla studentów o blisko 150%, systematycznie rosły także kwoty przeznaczone na stypendia w szkolnictwie zawodowym, odpowiednio w 1965 r. wynosiły 707 mln zł, a w 1971 — 822 mln zł⁶.

Generalnie biorąc dochody ludności ze świadczeń społecznego funduszu konsumpcji wynosiły w 1965 r. — 2509 zł, a w 1971 — 4093 zł na 1 mieszkańca⁷. W latach 1965 - 1971 obserwujemy szybszy wzrost dochodów z tytułu świadczeń społecznych niż dochodów z tytułu wynagrodzeń za pracę. Dochody ze świadczeń społecznych wzrosły o 71,7%, podczas gdy dochody stanowiące wynagrodzenie za pracę o 44,6% (tabela 4).

Tabela 3

Dochody nominalne brutto ludności z tytułu wynagrodzeń za pracę i świadczeń społecznych w latach 1961 - 1971

Wyszczególnienie	W mld zł				
	1961	1965	1966	1970	1971
Dochody nominalne brutto z tytułu wynagrodzenia za pracę	169,9	224,3	244,4	324,9	354,5
Dochody nominalne brutto z tytułu świadczeń społecznych:	24,1	31,6	33,5	49,1	57,7
zasiłki pracownicze	11,0	12,6	13,0	14,4	17,9
zasiłki statutowe	0,1	0,2	0,2	0,2	0,2
emerytury i renty	12,1	17,5	19,0	33,7	38,7
stypendia	0,9	1,3	1,3	1,8	1,9

Źródło: Rocznik Statystyczny GUS, Warszawa 1972, s. 555, tabl. 1 (820), s. 534, tabl. 1 (784), przeliczenia własne.

Odpowiednio wyższe kwoty świadczeń społecznych przekazywane są gospodarstwom liczącym 6 i więcej osób, w 1971 r. — 1821 zł (dochody

⁴ Rocznik Statystyczny GUS, Warszawa 1972, s. 84, tabl. 8 (42).

⁵ Ibidem, s. 565, tabl. 9 (838).

⁶ Ibidem, s. 570, tabl. 9 (849).

⁷ Ibidem, s. 937, tabl. 9 (792).

Tabela 4

Dynamika dochodów realnych ludności z tytułu wynagrodzeń za pracę i świadczeń społecznych (rok 1965 = 100)

Wyszczególnienie	1965	1966	1970	1971
Dochody realne netto ludności z tytułu wynagrodzenia za pracę	100,0	107,5	131,2	144,6
Dochody realne netto ludności z tytułu świadczeń społecznych	100,0	104,6	157,1	171,7

Źródło: Rocznik Statystyczny GUS, Warszawa 1972, s. s. 535, tabl. 2 (785) i 3 (786). Przeliczenia własne.

z pracy 9546 zł), podczas gdy w gospodarstwach jednoosobowych — 735 zł (dochody z pracy — 28 838 zł). W czteroosobowych — 1424 zł (dochody z pracy — 14 730 zł)⁸.

Przedstawione wyżej rozważania pozwalają określić wielkość świadczeń ze społecznego funduszu konsumpcji oraz dochody ludności z tytułu świadczeń społecznych. Szacunek świadczeń obejmuje zarówno działalność socjalno-bytową przedsiębiorstw państwowych i spółdzielczych oraz wydatki budżetu państwa na ten cel.

III

Budżet państwa jest głównym narzędziem redystrybucji dochodu narodowego. Wydatki budżetu państwa przeznaczone są na rozwój gospodarki narodowej oraz na konsumpcję, w tym na cele kulturalne i socjalne.

Tabela 5

Bieżące wydatki budżetu państwa na cele socjalne i kulturalne w mln zł, w latach 1965 - 1971

Wyszczególnienie	1965	1966	1968	1970	1971
Oświata i kultura	20760	23228	26113	29322	32192
Szkolnictwo ogólnokształcące i wychowanie	11840	13380	15093	16753	18142
Szkolnictwo zawodowe	5117	5727	6081	6630	7316
Szkolnictwo wyższe	3230	3501	4172	5123	5792
Kultura i sztuka	573	620	767	816	942
Ochrona zdrowia, opieka społeczna i kultura fizyczna	20623	22895	27313	31017	31170
Ochrona zdrowia	18009	20017	23730	26881	27437
Opieka społeczna	1627	1744	2117	2278	2001
Kultura fizyczna, turystyka, wypoczynek	987	1134	1466	1858	1732
Ogółem	41383	46123	53426	60339	63362

Źródło: Rocznik Statystyczny GUS, Warszawa 1972, s. 569, tabl. 8 (848), s. 463, tabl. 9 (638), s. 505, tabl. 31 (727), s. 524, tabl. 29 (760), s. 533, tabl. 23 (783). Szacunki własne.

Ibidem, s. 543, tabl. 20 (803).

Globalne wydatki budżetu państwa na cele socjalne i kulturalne w latach 1965 - 1971 cechował stały wzrost. W 1965 r. wynosiły one 41,4 mld zł, w 1968 — 53 mld zł, a w 1971 ponad 63 mld zł. Wzrost nastąpił zatem o ponad 20 mld zł, czyli o ponad 50% w stosunku do roku wyjściowego — 1965.

Szczegółowy rozwój wydatków na usługi socjalne i kulturalne prezentuje tablica 5 i 6.

Tabela 6-

Dynamika wzrostu bieżących wydatków budżetu państwa na usługi socjalne i kulturalne, (rok 1965 = 100)

Wyszczególnienie	1965	1966	1968	1970	1971
Oświata i kultura	100,0	112,2	126,0	141,4	155,1
Szkolnictwo ogólnokształcące i wychowanie	100,0	122,9	127,4	141,4	153,2
Szkolnictwo zawodowe	100,0	112,1	117,8	113,7	141,5
Szkolnictwo wyższe	100,0	108,4	129,2	158,7	179,3
Kultura i sztuka	100,0	108,3	133,8	142,3	164,5
Ochrona zdrowia, opieka społeczna i kultura fizyczna	100,0	110,8	132,1	150,1	150,5
Ochrona zdrowia	100,0	112,1	138,1	149,3	152,6
Opieka społeczna	100,0	105,9	130,2	139,9	122,9
Kultura fizyczna, turystyka, wypoczynek	100,0	114,9	148,5	188,2	175,6
Ogółem	100,0	111,4	129,1	146,0	153,2

Źródło: przeliczenia własne w oparciu o dane zawarte w tabeli 5.

Liczby przedstawione w tabeli 5 i 6 wskazują, że wydatki na poszczególne rodzaje usług socjalno-kulturalnych nieprzerwanie rosną, wzrost ten nie jest jednak równomierny. Wydatki na oświatę wzrosły o 55%, to znaczy o ponad 10 mld zł w stosunku do 1965 r. Główną pozycję w oświacie zajmują szkoły podstawowe, wydatki na ten cel w 1965 r. wynosiły prawie 6,5 mld zł, a w 1971 — około 10,5 mld zł. Wynika to z realizacji zasady powszechności nauczania, a nawet doksztalcenia części dorosłych.

Ważną pozycję w wydatkach budżetowych na oświatę zajmuje również szkolnictwo zawodowe, wydatki na ten cel w badanym okresie wzrosły o ponad 2 mld zł. Kwoty na szkolnictwo zawodowe znacznie przewyższają sumy na szkolnictwo ogólnokształcące, ponieważ wydatki budżetowe na jednego ucznia są wielokrotnie wyższe w szkolnictwie zawodowym niż w ogólnokształcącym. Dużą część wydatków na szkolnictwo zawodowe (blisko 1/4) pochłania pomoc i opieka nad uczniami.

Wzrost wydatków na szkolnictwo wyższe jest w badanym okresie prawie dwukrotny. Związane to jest ze zwiększeniem liczby szkół wyż-

Tabela 7

Wydatki bieżące budżetu państwa na oświatę i wychowanie w mln zł, w latach 1965 - 1971

Wyszczególnienie	1965	1966	1968	1970	1971
Szkolnictwo ogólnokształcące i wychowanie	11840	13380	15093	16753	18142
w tym:					
Szkolnictwo podstawowe	6423	7508	8748	9728	10484
Licea ogólnokształcące	856	934	920	1052	1230
Szkoły podstawowe i licea ogólnokształcące dla pracujących	216	223	222	230	239
Przedszkola typu miejskiego	1564	1689	1755	1886	2126
Szkolnictwo zawodowe	5117	5727	6081	6630	7316
w tym:					
Szkolnictwo zasadnicze	1162	1304	1307	1599	1869
Technika (licea) zawodowe	1379	1602	1825	2004	2146
Zakłady kształcenia nauczycieli	406	430	400	271	177
Szkolnictwo wyższe	3230	3501	4172	5123	5792
w tym:					
Szkolnictwo wyższe	2396	2590	3086	3789	4330
Kształcenie kadry naukowej	76	84	87	126	165
Pomoc dla studentów ^a	711	774	941	1141	1270

^a Stypendia pieniężne, domy i stołówki studenckie.

Źródło: Rocznik Statystyczny GUS, Warszawa 1972, s. 463, tabl. 9 (638), szacunki własne.

szych z 76 w 1965 do 88 w 1971 r. i tym samym ze wzrostem liczby studentów o prawie 100 tysięcy (w 1965 r. — 251 900, w 1971 — 347 900). Zapotrzebowanie na absolwentów szkół wyższych zależy od stopnia rozwoju gospodarczego, tempa jego wzrostu, posiadanych kadr kwalifikowanych. W przeciwieństwie do kształcenia podstawowego i średniego kształcenie wyższe przeznaczone jest dla młodzieży zdolnej, ale im bardziej złożona jest technika, tym wyższe muszą być kwalifikacje posługujących się nią ludzi. Wymaga to rozszerzenia szkolnictwa wyższego oraz udostępnienia zdobyczy nauki szerszym masom ludności, co pociąga za sobą stały wzrost wydatków na te cele.

Wraz z rozwojem społecznym rośnie zapotrzebowanie na usługi kulturalne. W 1965 r. wydatki budżetu państwa na kulturę wynosiły 573 mln, a w 1971 r. 942 mln, a więc wzrost prawie dwukrotny, przy czym największe kwoty przeznaczano na działalność bibliotek publicznych (1965 r. — 371 mln zł, 1971 r. — 608 mln zł)⁹.

Zwalczanie chorób, tworzenie warunków umożliwiających zapobieganie chorobom należy obecnie do jednych z najważniejszych zadań państwa. Choroba bowiem często staje się katastrofą materialną nie tylko

z powodu utraty zarobku, ale z uwagi na koszty leczenia. Dynamika ogólnych wydatków na ochronę zdrowia i kulturę fizyczną w Polsce, jest w badanym okresie dość duża (patrz tabela 6) w 1971 r. nastąpił wzrost o prawie 10 mld zł w stosunku do roku 1965, czyli o 50%.

Analiza „elementów” ochrony zdrowia wykazuje, że największe kwoty przeznaczano na szpitale (1965 r. — 5,5 mld zł, 1971 — 8,6 mld zł), na leki dla uprawnionych (1965 r. — 3,9 mld zł, 1971 — 5,7 mld zł) oraz na lecznictwo otwarte (1965 r. — 3,7 mld zł, 1971 — 4,8 mld zł). Wydatki budżetowe państwa na ochronę zdrowia ilustruje tabela 8. Na wzrost wydatków w tej dziedzinie ma wpływ nie tylko ruch cen, leczenie wymaga bowiem wielu kosztownych badań, często stosowania leków nowych droższych, co podraża usługi lekarskie.

Ważnym czynnikiem podnoszenia zdrowotności jest organizacja odpoczynku, rozwój kultury fizycznej, turystyki i sportu. Budżet państwa wydaje na te cele sumy przekraczające w ostatnich dwóch latach 1,5 mld zł (patrz tabela 5).

Do „starych” środków polityki społecznej należy instytucja opieki społecznej. Wkracza ona wówczas, gdy potrzebujący nie jest uprawniony

Tabela 8

Wydatki bieżące budżetu państwa na ochronę zdrowia i opiekę społeczną w mln zł, w latach 1965-1971

Wyszczególnienie	1965	1966	1968	1970	1971
Ochrona zdrowia	18009	20017	23730	26881	27437
w tym:					
Szpitale	5463	6176	7298	8049	8758
Zakłady dla nerwowo i psychicznie chorych	819	918	1091	1165	1243
Zakłady zamknięte przeciwgruźlicze	928	907	911	888	902
Lecznictwo otwarte w mieście i na wsi	2856	3251	3892	4313	4762
Lecznictwo otwarte przyzakładowe	435	503	608	691	759
Leki dla uprawnionych	3682	4237	5267	6723	5667
Stacje pogotowia ratunkowego	354	403	488	541	584
Leczenie sanatoryjno-klimatyczne	237	250	355	382	419
Żłobki	519	551	615	655	727
Opieka społeczna:	1627	1744	2117	2278	2001
w tym:					
Zakłady opieki zamkniętej	413	460	586	662	792
Zakłady szkol. inwal.	23	24	26	33	39
Zasiłki, zapomogi i pomoc w naturze	368	398	576	700	842

Źródło: Rocznik Statystyczny GUS, Warszawa 1972, s. 524, tabl. 29/760.

do korzystania z innych form pomocy, np. ubezpieczeń lub gdy te świadczenia są niedostateczne. Pomoc społeczna w Polsce występuje w postaci zakładów opieki zamkniętej oraz zasiłków, zapomóg. Wydatki budżetu państwa na wymienione cele są dość równomierne i kształtowały się w 1965 r. w granicach 400 mln zł, a w 1971 — w granicach 800 mln zł. zatem wzrost jest prawie dwukrotny.

Generalnie należy stwierdzić, że najszerzej wykorzystane są świadczenia przeznaczone na oświatę, wszyscy bowiem mieszkańcy kraju mają prawo, a w odniesieniu do szkolnictwa podstawowego obowiązek, korzystania z tego funduszu.

Jeśli chodzi o ochronę zdrowia, to poddawanie się szczepieniom jest obowiązkiem obywateli wobec społeczeństwa. Często właśnie bezpłatne (czy też częściowo odpłatne) otrzymywanie leków przyczynia się do marnotrawstwa środków.

Świadczenia społecznego funduszu konsumpcji finansowane są nie tylko przez budżet państwa, ale także pokrywane są ze środków przedsiębiorstw państwowych i spółdzielczych, a także organizacji społecznych. Obejmują one zakładowe budownictwo mieszkaniowe, szkoły zawodowe, internaty, stypendia, ochronę zdrowia, stołówki, turystykę, sport, urządzenia o charakterze kulturalnym itp. Działalność ta częściowo oparta jest na dotacjach państwa. Koszty działalności socjalno-bytowej przedsiębiorstw państwowych wzrosły o ponad 5 mld zł, w tym odpłatność ludności o ponad 1 mld zł¹⁰, wzrost wydatków przekroczył zatem 70%. Natomiast w jednostkach spółdzielczych wydatki na cele socjalno-bytowe wyniosły w r. 1965 — 1,9 mld zł, a w 1971 — 2,6 mld zł¹¹, zatem wydatki wzrosły o 35%. Odpłatność ludności stanowiła prawie 1/9 kosztów ponoszonych na działalność socjalno-bytową.

IV

U w a g i k o ń c o w e. Przeprowadzone rozważania zilustrowane faktami, nie możemy nazwać oceną pełną i wyczerpującą, tym bardziej, że głębszą analizę problemu utrudniał brak pełnych materiałów statystycznych. Tym niemniej zgromadzone w opracowaniu informacje pozwalają na dokonanie wstępnej oceny.

Poszczególne elementy społecznego funduszu konsumpcji wykazują tendencję wzrostową. Służą one do korygowania podziału według zasady: za równą pracę równa płaca, ze względu na różnice w warunkach rodzinnych, społecznych. Stąd społeczny fundusz konsumpcji wywiera wpływ na stopę życiową ludności, zmienia strukturę i wielkość konsumpcji.

¹⁰ Rocznik Statystyczny GUS, Warszawa 1972, s. 584, tabl. 40 (880).

¹¹ Ibidem, 584, tabl. 40 (880).

Spółeczny fundusz konsumpcji realizowany w przedsiębiorstwach wpływa na stabilizację kadr, na lepszą reprodukcję siły roboczej, stwarza podstawę do lepszej, wydajniejszej pracy. Różne możliwości finansowe przedsiębiorstw oraz polityka dopłat z budżetu państwa powodują jednak różnice w tej części świadczeń. Są one głównie skoncentrowane w górnictwie, w przemyśle ciężkim i chemicznym, natomiast niewielkie w przemyśle lekkim i spożywczym. Pomijana prawie pozostaje sfera produkcji niematerialnej. Zmiany w świadczeniach pieniężnych ograniczone są posiadanymi środkami oraz nabytymi prawami (renty, zasiłki chorobowe).

DEVELOPMENTAL TENDENCIES OF THE NATIONAL INCOME FOR CONSUMPTION

S u m m a r y

National income for consumption is distributed in the form of money and in kind. The proportions between the two mentioned values allow us to state the purpose of such distribution.

In the years 1965 - 1971 occurred an increase of benefits from the national income for consumption by 50 mld zloties. Funds in kind constituted almost 60% of benefits from the national income for consumption, but their share in the general benefits is slowly decreasing. In the studied period cash benefits increased more quickly than benefits in kind.

It seems that together with an increase of the importance of wages — as a basis for compensation national income for consumption will show a diminishing tendency. This is particularly referred to benefits in kind because their excessive increase may lead to the waste of funds (e. g. medicines) national income for consumption realized by enterprise has an influence on the staff stabilization and creates basis for more efficient labour. However, different financial possibilities of firms as well as the policy of extra charges from the national budget cause differences in this kind of benefits. They are mostly concentrated in mining industry, heavy industry and chemical industry. They are small in the light industry and food industry — the sphere of non-material production is almost overlooked.